

A tíz leginkább torzító energiatámogatás

Az energia iránti kereslet szakadatlan növekedése és a környezeti költségek emelkedése egyre nagyobb aggodalommal tölti el a világot. Egy ideális világban a kormányzati politikának kéz a kézben kellene együttműködnie a piaci erőkkel, hogy egy megfelelő energiaellátási rendszert alakítson ki, amely tisztább és változatosabb az eddiginél. Ez az összhang azonban jelenleg hiányzik. Valójában a jelenlegi kormányzati politikák ellentétesek a biztonságos energiaellátás, a több lábbon állás és a környezetvédelem céljaival.

Az Egyesült Államokban az Earth Track nevű szervezet információt gyűjt arról, hogy a világon a kormányok milyen módon avatkoznak be az energiapiac alakulásába, és ez hogyan hat a környezetre. A szervezet alapítójának, Doug Koplownak 2007. januári cikkében tárgyalt tíz torzító energiatámogatás jól példázza azokat a politikákat, amelyek kijavítása esetén átrendeződnének az árak az energiapiacon, ezáltal a kitűzött célok elérhetőek lennének.

Az üvegházgáz-kibocsátás kellő megadóztatásának hiánya

Az éghajlatváltozással kapcsolatos eddigi ismereteink elegendőek ahhoz, hogy lássuk a globális felmelegedés elleni cselekvés hiányának végzetes kockázatát, és világszerte megszorító intézkedéseket vezessünk be az üvegházgázok kibocsátására. Ezen korlátozás elmulasztása jelentős támogatást jelent bizonyos energiahordozók, elsősorban a fosszilis tüzelőanyagok számára. Ez eredményezi az eltorzult árakat, amelyek lassítják az energiaellátás szükséges diverzifikálását. Ezen a támogatások miatt egyes energiahordozók elkerülnek a valódi piaci megmérettetést, ami megmutathatna, hogy valóban ezek a hatékonyabb és legolcsóbb módjai az energiaszolgáltatásnak, mégpedig a legkisebb széndioxid kibocsátás mellett. Az üvegházgáz-szennyezés költségének a beépítése a termékek és a szolgáltatások árába egy igazságosabb terepet biztosítana a kibocsátás-csökkentést célzó megoldások ezreinek versenyéhez.

Biztonságos olajellátás

A csővezeték és a hosszú ellátási lánc sebezhetővé teszi a világ olajjal való ellátását és egyre inkább a földgáz-szolgáltatást is. Az ellátási zavarok, valamint a hirtelen felszökő olajárak a történelemben már nem egyszer okoztak gazdasági válságot, ami azt sugallja, hogy a zavarok hatásainak csökkentésére irányuló állami befektetések valószínűleg gazdaságilag indokoltak. Mivel más energiahordozónál ez a fajta sebezhetőség nem áll fenn, ezért fontos, hogy az olajellátás védelme tükröződjön az árakba, és be legyen hajtva az olajfogyasztókon. Ez gyakran nem teljesül.

Az olaj készletezése az 1970-es évek elején indult. Az állami tulajdonban lévő készleteket az adófizetők pénzéből finanszírozzák, és évente dollármilliárdokkal támogatják mind az Egyesült Államokban, mind Japánban.

A hajózási csomópontok, úgymint a Perzsa-öböl, illetve a kulcsfontosságú kőolajvezetékek védelme a kormányoknak évente több tízmilliárd dollárba kerül. Ezen költségek legnagyobb részét az Egyesült Államok viseli, habár előnyeiket más országok fogyasztói is élvezik. Hiányzik tehát az olajpiac közös költségeinek méltányos elosztása. Ezáltal az energiahordozók és az energiaellátás változatosabbá tételéhez sincsenek meg a megfelelő árjelzések.

Korlátozott felelősség a nukleáris balesetekre

Az atomenergiát előállító vállalatok nagy hasznot húznak abból, hogy a balesetkből vagy támadásokból adódó radioaktív szennyezés iránti felelősség jelentős részét a tulajdonosokról és befektetőkről áthárítják az adófizetőkre és a környező lakosságra. A felmerülő kockázati költségnek megfelelően tükröződnie kellene a nukleáris energiával előállított áram árában egy magasabb biztosítási díj, illetve magasabb tőkeköltség által. Az ennek hiányából adódó támogatás még nem lett átfogóan számszerűsítve. Ez nem csak az atomreaktorokat érinti, hanem például a nukleáris anyagok szállítását is. Világszinten ez a támogatás valószínűleg jóval meghaladja a 10 milliárd dollárt évente.

A nukleáris balesetek kompenzálását célzó, államilag szabályozott felelősségbiztosítás a világon mindenhol más és más, azonban mindenütt túl alacsony ahhoz, hogy akár egy kisebb méretű balesetet kezelni tudna. Még az Egyesült Államokban, ahol a nukleáris károkra vonatkozó törvényileg előírt felelősségbiztosítás magas, sem fedné le például egy időszakosan bekövetkező nagyobb hurrikán okozta károkat.

Az ipar szerint a felelősségbiztosítási határ nem minősül támogatásnak, mivel az eddigi kifizetések nem haladták meg azt. Az atomipari lobby az Egyesült Államokban rendszeresen próbálja megakadályozni a határ növelését vagy megszüntetését, ami nem következne be, ha a biztosításnak gazdasági értéke lenne a termelő számára.

Az etanol és a biodízel adókedvezménye és adómentessége

Az olajtól való függetlenség, a gazdálkodás fellendülése és a „zöld üzemanyag” reményének felvillantására az etanolt és a biodízelt világszerte támogatásokkal illetik. (Ezeket a korántsem „bio”-nak, azaz vegyszermentesnek tekinthető üzemanyagokat inkább agroüzemanyagoknak célszerű nevezni.) Ez rendszerint termelési adójóváírást, a hagyományos üzemanyagok jövedéki adója alóli mentességet, illetve adókedvezményt jelent. A víz és a gazdálkodók támogatása összekötve ezzel a közvetlen üzemanyag-támogatással tovább gyorsítja a termelés növekedését. Az agroüzemanyagok termelésének hátrányai – a természetes területek csökkenése, a termőföld átalakítása, az erózió, a vízkészletek kimerülése, szennyezése, valamint a verseny az élelmiszertermeléssel – nem kapnak kellő figyelmet. Az agroüzemanyagok előállítása már veszélyezteti a világ megmaradt őserdeit, a természetes környezetet és biológiai sokféleséget.

Az Egyesült Államokban az etanol előállításának támogatása 4,5-6,4 milliárd dollár évente, és rohamosan nő, pedig az etanol-gyártó üzemek leginkább szenet használnak a gabona üzemanyaggá alakításához.

Kereszt támogatások a villamos energia piacon

A villamos energia piaca világszerte úgy határozza meg a kiskereskedelmi energiaárat, hogy átlagol időben, illetve ellátó egység és fogyasztói osztály szerint. Mivel a teljes bevétel gyakran fedezi a költségeket, ez a módszer nem közvetlen, hanem kereszt támogatásokat eredményez. Mindazonáltal elfed bizonyos fogyasztók szokatlan időben való kiszolgáltatásakor fellépő termelési és szállítási költségingadozásokat. Kutatások szerint ezek az árazási problémák megakadályozzák, hogy az áramfogyasztók keresletváltóztatással reagáljanak. A problémák kijavítása sarkallná a decentralizált energiatermelést, javítaná a tőkehatékonyságot, növelné a végfelhasználói takarékoskosságot, valamint a hálózat jobb kihasználtságát és a megújuló energia térnyerésének növekedését eredményezné.

Az energiafogyasztás belföldi támogatása

A hazai tüzelőanyagok árainak alacsonyan tartása gyakori az energiaforrásokban dúskáló országokban és a fejlődő fogyasztói társadalmakban (itt látszólag a szegények terheinek csökkentése miatt) egyaránt. Ez a támogatás elfojtja a tüzelőanyag felváltását és a takarékossgot, illetve többnyire a gazdagabb lakosság pénztárcájában landol. Az energiaárak emelkedésével ezen politikák pénzügyi költségei is jelentősen nőnek. Jemenben és Azerbajdzsánban például 2005-ben a tüzelőanyag-támogatás a GDP 9,2, illetve 12,7 százalékának felelt meg. A Nemzetközi Energia Ügynökség 2005. évi számítása szerint az OECD-n kívüli országokban az energiafogyasztási támogatás évente 250 milliárd dollár, aminek durván 40 százaléka olajtermékekhez kapcsolódott. A legnagyobb támogatások Oroszországban (40 milliárd dollár) és Iránban (37 milliárd dollár) találhatók, valamint Kínában, Szaúd-Arábiában, Indiában, Indonéziában, Ukrajnában és Egyiptomban is jelentős, meghaladja a 10 milliárd dollárt.

A pénzügyi költségek mellett egyre jobban nő a különbség a belföldi és a vámhatár árak között, ami a korrupció és a csempészés fellendüléséhez vezethet. Mindemellett az országok néha rendkívüli támogatásban részesítik bizonyos iparágak energiafogyasztását. Ezek a célzott támogatások szerfelett károsíthatják a környezetet és a természeti erőforrásokat. Az öntözőrendszerek működtetéséhez szükséges gázolaj vagy villamos energia támogatása például hozzájárult a vízkészletek kimerüléséhez Indiában és Jemenben is.

A nukleáris hulladékok elhelyezésének kockázata

Sok országban az atomiparban keletkező radioaktív hulladék kezelését alacsony illeték fejében átvállalja az állam. Ez az illeték azonban túl alacsony ahhoz, hogy fedezze a várható elhelyezési költségeket. A magánvállalatok addig vállalnak teljes felelősséget hulladékaikért, amíg az nem minősül veszélyesnek. Az emelkedett kockázat azonban magasabb kamat- és biztosítási költségeket jelent a befektetők számára, mivel ez a hulladék veszélyes marad évezredekken keresztül. Az illeték nem megfelelő mértékéből, de főként a hulladék-elhelyezés kockázatának átvállalásából adódó állami támogatás több milliárd dollárt tesz ki évente.

A nemzetközi légi és vízi közlekedésben használt kőolaj adómentessége

Az olajfelhasználás adóztatása a világon földrajzilag változik. Gyakran elsősorban bevételnövelő eszköznek tekintik, a tüzelőanyagok adói azonban sokszor az olaj felhasználásával összefüggő közkiadásokat fedezik (például útépités vagy környezetvédelmi kármentesítés)..

Általánosságban véve az adó alóli rendkívüli mentesség torzítja a versenyt, és visszaveti a hatékonyságjavító törekvéseket. Az adómentességekre vonatkozó adatok világszerte nincsenek módszeresen összegyűjtve vagy számszerűsítve, habár mértékük óriási. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség elemzése szerint a nemzetközi hajózás és légi közlekedés adómentességének összege az EU-ban évente meghaladja a 40 milliárd dollárt (33 milliárd euró).

Adójóváírás az alternatív széntermelésnek az Egyesült Államokban

A szabvány szén kisebb módosításai alkalmassá teszik az „új” anyagot arra, hogy tekintélyes adójóváírásban részesüljenek, amelynek értéke évente közel 3 milliárd dollár. Ez a támogatás csak egy példa a sok közül a világon arra, amikor az új termék kifejlesztésének költségeit és kockázatait az iparról áthelyezik az adófizetőkre. Ezek a támogatások elfedik a kedvezőbb környezetvédelmi jellemzőkkel bíró alternatív energiaforrások versenyelőnyét.

Széntámogatások Németországban

Az elmúlt ötven évben Németország egy sor állami segéllyel látta el a hazai szénipart, hogy továbbra is életképes maradjon a német széntermelés. Ezen időszak alatt majdnem 200 milliárd dollár támogatást nyújtottak közel 60 féle jogcímen. Habár ma már a támogatások jóval alulmúlják az 1990-es évek közepére jellemző csúcserőértéket, még mindig meghaladják az évi 3 milliárd dollárt. A támogatások az eladási érték 85 százalékát tették ki 1989 és 2002 között, ez valószínűleg az utóbbi években is folytatódott.

Noha a szénbányák támogatása más országokban nem olyan nagymértékű, mint Németországban, az új széntekológiák és azok kísérleti üzemeinek kormányzati támogatása évente több milliárd dollárba kerül. Ezek a támogatások visszavetik az ipar innovációs törekvéseit, valamint elfedik a kedvezőbb környezetvédelmi jellemzőkkel bíró alternatív energiaforrások versenyelőnyét. Az újgenerációs technológiák fejlesztése a nehézipar túlélési képességének alapja, és ez alól a széniparnak sem kellene kivételt képeznie.

Budapest, 2008. január 22.

Tanyi Anita
(a Levegő Munkacsoport megbízásából)

* **Ten Most Distortionary Energy Subsidies**, <http://www.earthtrack.net/earthtrack/library/EgySubsTopTen.pdf>